

JFM 221 MİNERALOJİ VE PETROGRAFİ DERSİ

11. HAFTA

Arş. Gör. Dr. Kıymet DENİZ

Bu ders notlarının hazırlanmasında Mefail Yenişol'un sunumlarından ve Mineraloji kitabından yararlanılmıştır.

METAMORFİK KAYAÇLAR

Daha önce var olan

- Magmatik
- Sedimenter
- Metamorfik

kayaçlarda meydana gelen mineralojik, dokusal ve yapısal değişimlerle oluşurlarlar

Bu değişimler, yer kabuğunun derinliklerindeki değişik **basınç**, **sıcaklık** ve **makaslama** 'ların sonucu olarak meydana gelir

Metamorfik kayaçların oluşum koşulları:

Atmosferik **P** ve **T** koşullarında oluşan
sedimenter kayaçlar

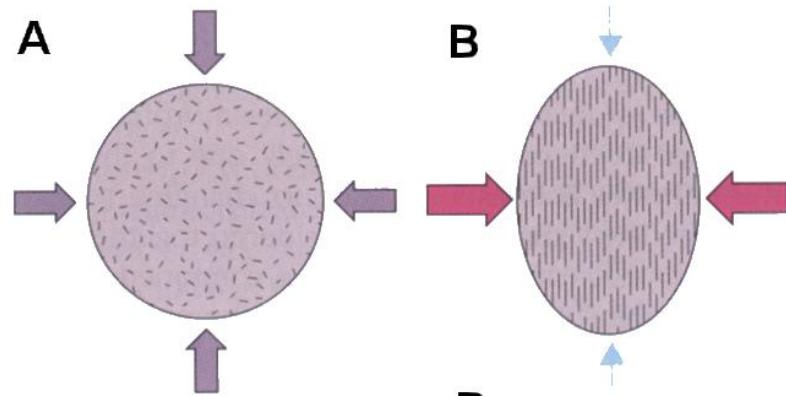
ile

Yüksek sıcaklıktaki bir ergiyikten kristalleşen
magmatik kayaçlar

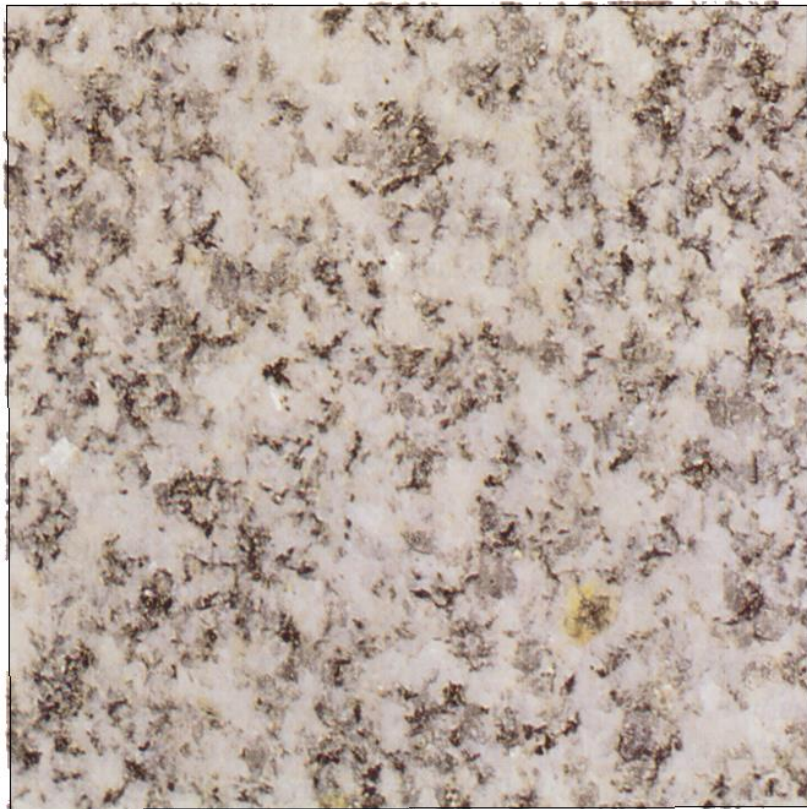
arasında yer alır

- Minerallerin arasındaki kimyasal reaksiyonlar ve kristalleşme gibi metamorfik değişiklikler;
Esas olarak **katı durumda** meydana gelirler
- Metamorfik reaksiyonlar, **H₂O** kaybı veya katılımı dışında genellikle **izokimyasal reaksiyon** 'lardır
- Reaksiyonların meydana geldiği **°C** ve **P** bağlı olarak;
Su, buhar / kritik üstü sıcaklıklardaki çözeltiler
halinde bulunabilen az miktarlardaki **H₂O** da minerallerin bileşimlerini değiştirebilir

- Kontakt metamorfikler dışındaki metamorfik kayalarda;
minerallerin düzlemsel yüzeyler boyunca dizilimi çok açık olarak gözlenen bir yapısal özelliktir
- **Şeyl**'in hafif metamorfizma geçirmesinden; düzlemsel yüzeyler boyunca foliasyon gösteren **sleyt** oluşur
- Sıcaklık veya metamorfizmanın yükselmesiyle ince kristalli olan bir kayaktan;
mineralleri paralel katmanlar halinde dizilim gösteren (şistozite) iri kristalli **şist** meydana gelir
- Belirgin bir mineralojik bantlaşma gösteren daha iri taneli metamorfik kayaca ise **gnays** denir

A

B

Metamorfizma

Yersel metamorfizma

Bölgesel metamorfizma

Yersel metamorfizma

- **Kataklastik metamorfizma**

Fay ve bindirmelerdeki makaslama zonlarında
Mineraller arasında reaksiyon hiç yok / çok düşük

- **Kontakt metamorfizma**

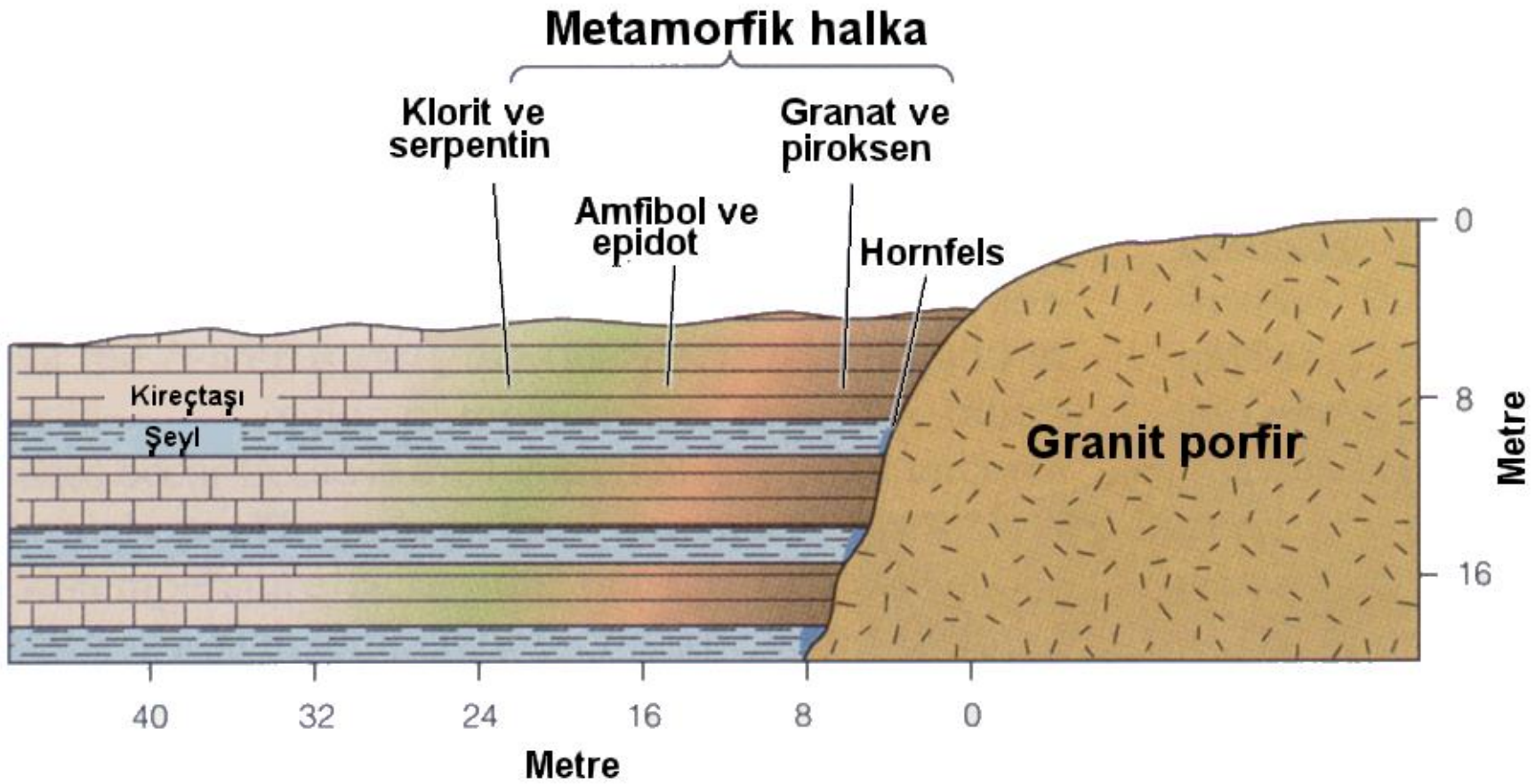
Sokulum yapan magma kütlelerinin, çevresindeki kayaların sıcaklığını yükseltmesi ile meydana gelir

- Sokulumun çevresinde bir **halka** halinde yer alan kayalar yoğun bir doku gösterirler

- Sıcaklığın en yüksek olduğu sokulum kayacık sınırı ile hiç değişmemiş yan kayaca kadar;

mineral toplulukları bakımından büyük farklılıklar gösteren **zonlar** meydana gelir

Bölgesel metamorfizma

- **Dinamometamorfizma**

Büyük ölçekteki **dağ oluşumu (orojenez)** ile meydana gelir ve geniş alanlara yayılır

Isı ve yönlü basınçlar etkindir

- **Gömülme metamorfizması**

Jeosenklinallerde çökelen, volkanik ara katkılar da içerebilen ve derin zonlara yavaş yavaş gömülen sedimentlerde meydana gelir

Sıcaklıklar, dinamometamorfizmadan daha düşüktür (**en çok 400-450°C**)

KİMYASAL BİLEŞİM

- Metamorfik reaksiyonlar genelde dışarıdan kimyasal bir madde katılmadan meydana gelirler
- Fakat metamorfizmanın daha yüksek sıcaklık aralıklarında bazı kimyasal bileşenler sistemden eksilebilir;

Kil gibi sulu minerallerden **su** kaybına artar

Karbonatlı sedimenter kayalar, **CO₂** kaybederler

H₂O ve **CO₂** 'in bu tarzda mineralleri çevreleyen ince sıvı faza geçmesi, genellikle progresif metamorfizma koşullarında meydana gelir

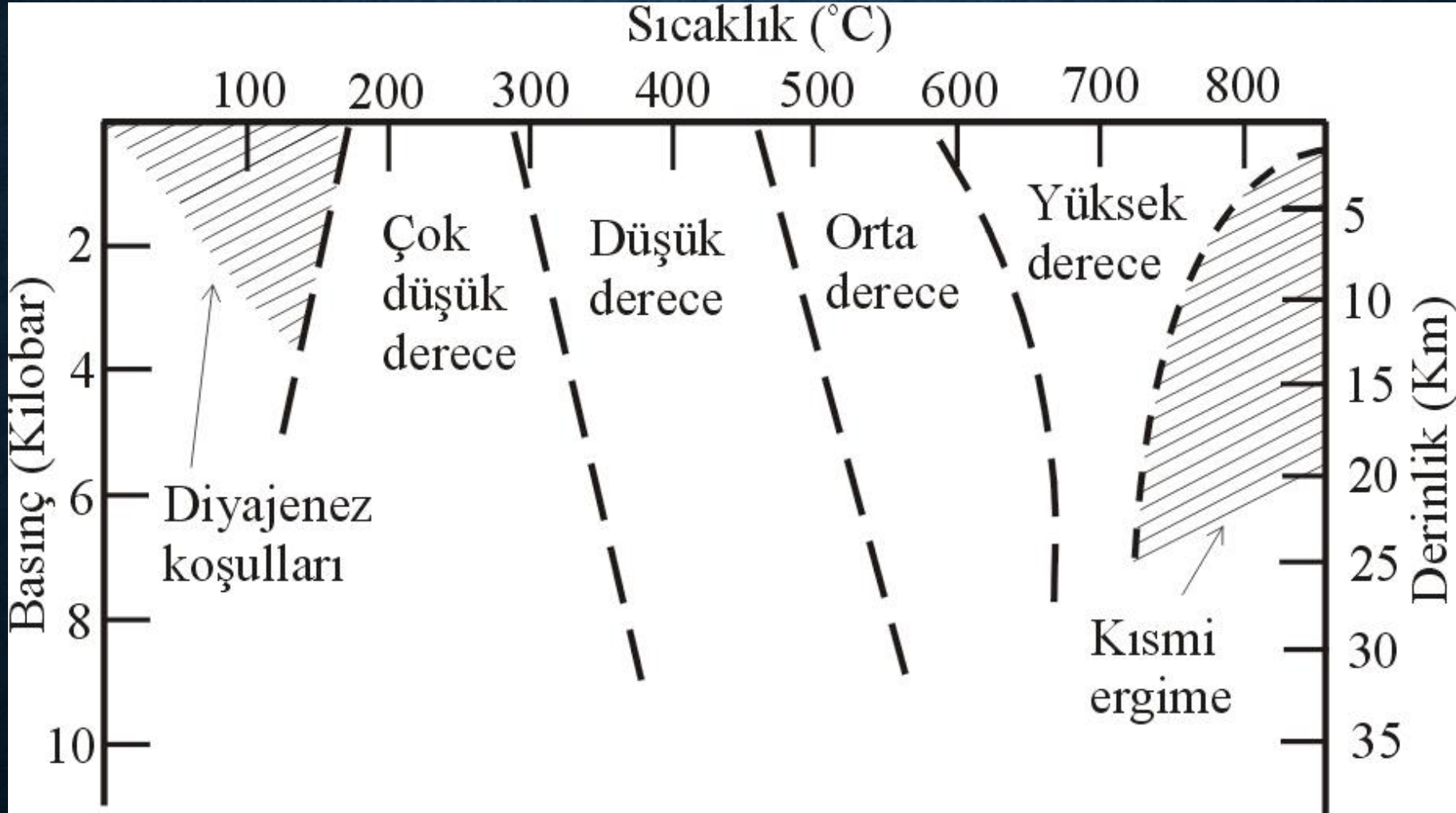
- Kimyasal bileşenlerin sıvı fazdan kayaca katılması ile **metasomatoz** meydana gelir

MİNERAL BİLEŞİMİ

- Metamorfizma geçirmemiş bir kayacın bileşimi, **metamorfik eşdeğerinden** genellikle çok farklıdır

Bu farkın büyüklüğünü, metamorfizma esnasındaki **P** ve **T** değişimleri denetler

- Metamorfizmanın dereceleri;
  - Çok düşük derece
  - Düşük derece
  - Orta derece
  - Yüksek derece

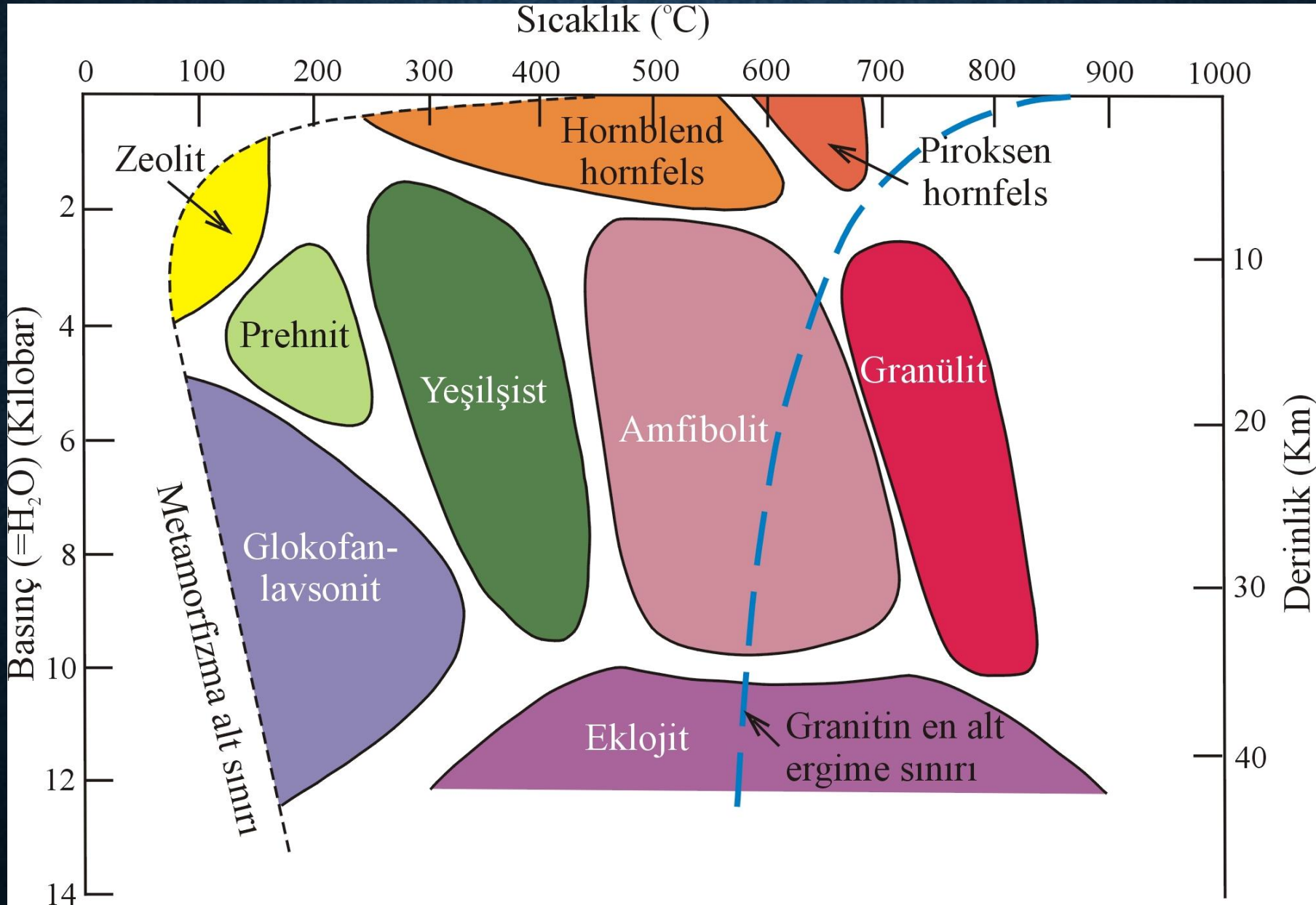
- Metamorfizma derecesinin deđiřmesi ile mineral toplulukları da deđiřir
- Bazı metamorfik mineraller belirli bir aralıktaki P ve T koşullarında meydana gelirler
belirli bir metamorfizma derecesini karakterize ederler
Bunlara **indeks mineraller** denir

Metamorfik Fasiyes

Mineral ve kimyasal bileşim arasında;

daha önce tahmin edilebilen sabit ve belli bir ilişkinin bulunduğu,
zaman ile mekan açısından tekrarlanan birliktelik sunan
bir **metamorfik mineral topluluğu** düzenidir

Metamorfik fasiyes, tek bir indeks mineral yerine bir **mineral topluluğu** ile ifade edilir

- **Zeolit fasiyesi**

Metamorfizmanın en düşük derecesini temsil eder
zeolit, klorit, muskovit ve **kuars**

- **Yeşil şist fasiyesi**

Bölgesel metamorfizma geçirmiş alanların
düşük derece metamorfik fasiyesidir
klorit, epidot, muskovit, albit ve **kuars**

- **Amfibolit fasiyesi**

Orta-yüksek derece metamorfik alanlarda bulunur
hornblend, plajiolklas ve **almandin**

- **Glokofan-Lavsonit (/ mavişist) fasiyesi**

Yüksek basınç-düşük sıcaklık metamorfizma koşulları
Lavsonit, jadeit, albit, glokofan, muskovit ve
granat

- **Granülit fasiyesi**

Bölgesel metamorfizmanın en yüksek sıcaklık koşulları
Plajiolas, ortopiroksen, granat ve **diopsit**

- **Eklojit fasiyesi**

Metamorfizmanın en derin yerindeki koşullarda
Pirop ve **omfasit**

METAMORFİK KAYAÇLARDA BULUNAN BAŞLICA SİLİKAT MİNERALLERİ

Fillosilikatlar	Talk, serpentin, klorit, muskovit, biotit
İnosilikatlar	Antofilit, kűmingtonit-grűnerit, tremolit-aktinoliit, hornblend, glokofan Jadeit, diopsit, ortopiroksen, Vollastonit
Tektosilikatlar	Kuars, Dűşűk An'li plajioklaslar, mikroklin, ortoklas
Nezosilikatlar	Granat (yűksek P'ta pirop), epidot, disten, sillimanit, andalusit, vezűvyanit, forsterit, stavrolit, kloritoid

KARBONATLI KAYAÇLAR VE KİLLİ ŞEYLLERDE İLERLEYEN METAMORFİZMAYLA MEYDANA GELEN METAMORFİK MİNERAL TOPLULUKLARINA AİT ÖRNEKLER

Kayaç Derece	CaCO₃ zengin kayaç	Killi şeyl
Çok düşük	kalsit-dolomit-talk kalsit-kuars-talk	muskovit-klorit-kuars- feldspat
Düşük derece	kalsit-dolomit-tremolit kalsit-tremolit-kuars	biotit-muskovit-klorit- kuars-feldspat
Orta derece	kalsit-dolomit-diopsit kalsit-diopsit-kuars	stavrolit-granat-biotit- muskovit-kuars- feldspat
Yüksek derece	kalsit-dolomit-forsterit kalsit-diopsit-kuars	silimanit-granat-biotit- muskovit-kuars- feldspat